

Štvrtstoročie bádateľského záujmu o maďarskú menšinu na Slovensku

A quarter century of research interest
in the Hungarian minority in Slovakia

Ján Botík

Kontakt / Contact

prof. PhDr. Ján Botík, DrSc., Bratislava, e-mail: janobotik@gmail.com

Ako citovať / How to cite

Botík, J. (2022). Štvrtstoročie bádateľského záujmu o maďarskú menšinu na Slovensku. *Etnologické rozpravy*, 29(2), 113-115.

Na sklonku septembra 2022 sa uskutočnila v Komárne medzinárodná konferencia venovaná problematike minoritných štúdií v stredoeurópskych krajinách. Jej usporiadateľom bolo tamojšie Výskumné centrum európskej etnológie, ktoré si pri tejto príležitosti pripomínalo aj jubilejných 25 rokov svojho účinkovania. Účastníci tejto konferencie tak mali možnosť zoznámiť sa s impozantnými výsledkami tohto minoritného vedeckého pracoviska. Je to zároveň vhodná príležitosť, aby sme bádateľské aktivity zacielené na poznávanie maďarskej národnostnej menšiny na Slovensku priblížili aj širšiemu okruhu slovenských etnológov.

V mnohonárodnostnej mozaike Slovenska sú Maďari nielen najpočetnejšou, ale nepochybne aj etnicky najvitálnejšou národnostnou menšinou. Napriek tomu, že už celé storočie žijú oddelení od materskej krajiny, vďaka svojej početnosti, teritoriálnej kompaktnosti v južných regiónoch Slovenska, z toho vyplývajúcu kohéziu cieľavedome zužitkovávajú v uchovávaní svojho jazyka, v rozvíjaní svojej kultúry, národnostného školstva a masmédií, ako aj v zriaďovaní rôzne zameraných minoritných inštitúcií a záujmových spolkov. Pre maďarskú menšinu na Slovensku je príznačné, že jej národnostný život sa odvíja v rôznorodej súčinnosti so svojím materským národom. To však nie je v rozpore s tým, že sa podieľajú na riešení rôznych spoločenských a samosprávnych problémov Slovenska. Avšak to, že Maďari sú občanmi Slovenskej republiky, nepodlomilo ich národnú identitu. V dôsledku historických udalostí nadobudnuté občianske a pretrvávajúce národné vedomie predstavujú rovnocenné hodnoty v ich minoritnom živote.

V období po roku 1989 sa ambicióznosť príslušníkov maďarskej menšiny prejavila nielen v tom, že vstúpili do politického diania Slovenska, ale aj v tom, že v roku 1996 vniesli do

svojho národnostného, ale aj celoštátneho života mimovládnu inštitúciu *Fórum inštitút pre výskum menšín* so sídlom v Šamoríne. Jeho poslaním je vedecký výskum hlavne maďarskej, avšak aj ďalších národnostných menšín žijúcich na Slovensku. Možno konštatovať, že táto inštitúcia sa v krátkom čase stala neprehliadnuteľným článkom vedecko-výskumnej základne Slovenskej republiky. Jej poslaním je systematická dokumentácia a publikačné výstupy k problematike dejín, kultúry, písomníctva, hmotného a nehmotného kultúrneho dedičstva, ako aj ďalších prejavov identity národnostných menšín na Slovensku. Z takéhoto vedeckého zamerania sa vytvorila štruktúra organizačných útvarov tohto ústavu: *Biblioteca Hungarica, Výskumné centrum európskej etnológie, Centrum digitalizácie a internetových databáz, Archív Maďarov na Slovensku, Oddelenie sociológie a demografie, Oddelenie historického výskumu*.

Vo Fórum inštitúte pôsobí v súčasnosti 46 interných a externých pracovníkov so stredoškolskou a vysokoškolskou kvalifikáciou, viacerí aj s vedeckými a pedagogickými hodnotami.

Je teda zrejmé, že bádateľský záujem o maďarskú menšinu na Slovensku je zaštitený a satureovaný aj z medzinárodného hľadiska nadštandardnou vedecko-výskumnou inštitúciou. V doterajšom štvrtstoročí sa prezentovala širokou škálou výskumných, zbierkotvorných, dokumentačných, archívnych tezauračných, digitalizačných a publikačných aktivít, ktoré predstavujú výnimočný poznávací prínos na úseku minoritných štúdií.

Zámerom tohto príspevku je predstaviť hlavne tú časť výsledkov, ktoré sú dielom jubilejného *Výskumného centra európskej etnológie*, ktoré vzniklo 1. októbra 1997 a odvtedy až doposiaľ sídli v Komárne.

Opodstatnená môže byť otázka, čo viedlo osnovateľov tohto pracoviska s dvomi či tromi internými pracovníkmi, že jeho bádateľské zameranie rámcovali európskym záberom. József Liszka, zakladateľ a doposiaľ nepretržite vedúci tohto pracoviska, sa v týchto súvislostiach odvoláva na Sigurda Erixona, ktorý etnológiu chápal nielen ako vednú disciplínu skúmajúcu recentné tradície vlastného národa, ale aj ako komparatívnu vedu skúmajúcu tradície v širších interkultúrnych a historických spojitostiach. V takomto konceptuálnom zameraní bol vypracovaný dlhodobý bádateľský program pracoviska, ako aj program medzinárodných konferencií a ročenky *Acta Ethnologica Danubiana*. Už jej názov prezrádza, že nemienila byť iba publikačným orgánom maďarskej menšiny na Slovensku. Ambíciou jej vydavateľov bolo, aby sa stala viacjazyčnou etnologickou edíciou stredoeurópskeho kultúrneho priestoru. V dvoch desiatkach doterajších zväzkov tejto ročenky je zastúpených takmer dvesto autorov z rôznych európskych krajín. Prevažná časť ich príspevkov odznela na doterajších konferenciách a sympóziách komárňanského ústavu.

Ťažisko bádateľského programu *Výskumného centra európskej etnológie* spočíva v systematickej výskumnej, zbierkotvornej, a dokumentačnej činnosti. V databáze doterajšieho úsilia je zastúpených 8667 položiek retrospektívnej a priebežnej Maďarskej národopisnej bibliografie, 10 000 zväzkov odbornej literatúry, 20 000 strán textov a 4258 jednotiek fotografickej vizualizácie z terénnych výskumov.

Bádateľsky tou najreprezentatívnejšou a spoločensky najefektívnejšou zložkou štvrtstoročného pôsobenia *Výskumného centra európskej etnológie* je korpus 67 knižných

zväzkov z jeho tvorivej dielne. Sú výsledkom nielen jeho interných zamestnancov, ale aj mnohých externých spolupracovníkov. V pestrej škále odborného zamerania popri kolekcii doterajších ročeniek, ako aj bibliografických zväzkov, zastúpené sú hlavne lokálne, regionálne a tematické monografie. Osobitnú zmienku si zaslúžia syntetizujúce národopisné publikácie o maďarskej, nemeckej a rusínskej národnosti na Slovensku. Prehliadnuť nemožno ani to, že najproduktívnejšími autormi vydaných publikácií sú interní pracovníci L. Juhász Ilona a Liszka József.

Aj zo stručnej charakteristiky a zo selektívne vytypovaných výsledkov štvrťstoročného účinkovania *Výskumného centra európskej etnológie* v Komárne je zrejmé, že do vedecko-výskumného potenciálu Slovenska sa začlenila ambiciózna etnologická ustanovizeň s náročne vyprofilovaným bádateľským programom štúdia Maďarov na Slovensku. Jeho koncepcia nie je orientovaná na skúmanie etnocentrických zreteľov maďarskej menšiny. V centre pozornosti výskumných projektov sú, pravdaže, prejavy a hodnoty národnostnej svojbytnosti tejto minority. Svojbytnosti, ktorá je výsledkom symbiózy kultúry Maďarov a kultúry obklopujúcich stredoeurópskych národov. Viacerí bádatelia poukázali aj na slovensko-maďarskú symbiózu, ktorej korene sa odvíjali už od raného stredoveku. Preto prekvapuje, že poznatkom o kultúrnej svojbytnosti Maďarov na Slovensku slovenskí etnológovia nevenujú náležitú pozornosť. Pritom táto kultúra je integrálnou súčasťou kultúry Slovenska.